

УДК: 347,453

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2026-1-19-80-84><https://orcid.org/0000-0003-3094-2923>**Мусієнко В. В.,**

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри цивільного та

кримінального права ННІУТПН

Національного Транспортного Університету,

Дійсний член Транспортної академії України

м. Київ, Україна

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ ТА ВИКЛИК СУСПІЛЬСТВА В АСПЕКТІ ПРИВАТНИХ ПРАВОВІДНОСИН: ПРАВОВА ПРИРОДА, СУТНІСТЬ, ШЛЯХИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ І ПРОТИДІЇ

Анотація. Суспільні відносини в свою чергу правовідносини, зокрема сімейні, є складовою приватно правових відносин, і знаходиться в постійному русі. На даний процес впливають 3 чинники:

- Зміни часу;
- Зміни в поведінці індивідуума;
- Зміни в системі законодавства.

Соціальні явища, які виникають в суспільстві впливають на поведінку фізичної особи, і спонукають органи державної влади реагувати на негативні прояви в суспільстві з метою стабілізації поведінки особи в соціумі. До одного з таких суспільних явищ науковці відносять домашнє насильство. Законодавство надає визначення домашнього насильства, зокрема, — це діяння (дія або бездіяльність) фізичного сексуального психологічного або економічного напрямку, що вчиняються в сім'ї чи в місцях проживання або між родичами або між колишнім подружжям або між іншими особами, які спільно проживають сім'єю але не перебувають, не перебували у родинних стосунках чи у шлюбі між собою, незалежно від того чи проживає проживала особа яка вчиняла домашнє насильство у тому самому місці що і постраждала особа а також погрози вчинення таких дій. [1]

Наведене визначення лаконічно окреслює об'єкт та суб'єкт приватних правовідносин. Крім того, чітко обумовлює місце здійснення даних протиправних дій, що є досить важливим, так як місце проживання не є громадським місцем, і суспільна небезпека загрожує лише членам сім'ї або родичам, тобто з ким проживає особа, яка вчиняє насильницькі дії. Таким чином, обумовлені аспекти дають можливість зробити висновок, щодо порушення конституційних тобто цивільних прав осіб, що є об'єктом правопорушення. Враховуючи проблематику в гендерні політиці домашнє насильство сім'ї є наслідком нерівності чоловіків і жінок в суспільстві, причому наявність нерівних спроможностей та уповноваженості жінок, дітей, осіб похилого віку ускладнюють наявну ситуацію, що проявляється у відсутності достатньої можливості протистояти даним негативним проявам.

Ключові слова: Домашнє насильство, соціальне явище, цивільні права, протиправні дії, приватно-правові відносини, цивільно правова відповідальність, суспільство.

MUSIENKO V. DOMESTIC VIOLENCE AS A SOCIAL PHENOMENON AND A CHALLENGE FOR SOCIETY IN THE ASPECT OF PRIVATE LEGAL RELATIONS: LEGAL NATURE, ESSENCE, WAYS OF PREVENTION AND COUNTERACTION

Abstract. *Social relations, in turn, legal relations, in particular family relations, are a component of private legal relations, and are in constant motion. This process is influenced by 3 factors:*

- *Changes in time;*
- *Changes in the behavior of the individual;*
- *Changes in the legislative system.*

Social phenomena that arise in society affect the behavior of an individual and encourage state authorities to respond to negative manifestations in society in order to stabilize the behavior of a person in society. Scientists include domestic violence as one of such social phenomena. The legislation defines domestic violence, in particular, as an act (action or inaction) of a physical, sexual, psychological or economic nature committed in the family or in places of residence or between relatives or between former spouses or between other persons who live together as one family but are not or have not been in a family relationship or in marriage with each other, regardless of whether the person who committed domestic violence lives in the same place as the victim, as well as threats to commit such acts. [1]

The above definition concisely outlines the object and subject of private legal relations. In addition, it clearly stipulates the place of commission of these unlawful acts, which is quite important, since the place is not a public place, and public danger threatens only members of the Family or relatives, that is, with whom the person who commits violent acts lives. Thus, the aspects determined make it possible to draw a conclusion about the violation of the constitutional, that is, civil rights of persons who are the object of the offense. Taking into account the issues in gender policy, domestic violence in the family is a consequence of the inequality of men and women in society, and the presence of unequal capabilities and authority in women, children, and the elderly complicate the current situation, which is manifested in the lack of sufficient opportunity to resist these negative manifestations.

Keywords: *Domestic violence, social phenomenon, civil rights, unlawful actions, private legal relations, civil legal liability, society.*

Актуальність теми. Наукова праця присвячена прояву такого соціального явища, як домашнє насильство в аспекті приватно правових відносин, при цьому слід обумовити, що дана проблема має місце не лише в Україні, ай також є актуальною в світовому масштабі, що спонукає прогресивну спільноту вивчити сутність та чинники соціального явища, і опрацювати заходи щодо профілактики домашнього насильства та визначити шляхи протидії.

Метою статті є розкриття поняття та сутність домашнього насильства, окреслити його правову природу та підґрунтя вчинення. Виходячи з мети дослідження ставимо завдання здійснити аналіз норм чинного законодавства щодо регулювання приватно правових відносин.

Постановка проблеми. Домашнє насильство, маючи різноманітність форм у своєму прояві, здійснює багато векторний тиск на індивіда з метою досягнення своїх амбітних цілей щодо самоутвердження у вузькому колі оточуючих його осіб. Це є серйозною проблеми в Україні, а також за її межами що вимагає дієвого впливу На поведінку суб'єктів з подальшим притягненням до цивільно правової відповідальності і не тільки. Окреслюючи елементи приватно-правових відносин що виникають у даному явище, не ставимо за мету дослідження адміністративно правових та кримінально правових аспектів, а розглядаємо дану проблему з точки зору приватного права, і таким чином забезпечуємо доступність та ефективність дії механізму забезпечення дотримання із захисту цивільних прав, свобод та інтересів фізичних осіб, які підпадають під домашнє насильство, а також обумовити заходи попередження та протидії негативним проявам.

Стан опрацювання проблеми. Визначаючи стан дослідження даної проблематики, слід зауважити що аспектом домашнього насильства приділяли увагу науковці з точки зору застосування положень науки кримінального, адміністративного права, кримінології, криміналістики, до яких відносяться Б.М Михайлов, А.В. Запорожцев, О.Є. Михайлов, О.М. Джужа та інші, при цьому не було застосовано комплексного підходу в дослідженні. В свою чергу

дослідження проблеми домашнього насильства з точки зору приватного права в контексті наукових джерел обумовлено не було.

Виклад основного матеріалу. Стаття 5 Загальної декларації прав людини проголошує, що нікого не може бути піддано катуванням або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність поводженню і покаранню.[2]

В даному контексті, слід зауважити, що домашнє насильство, як соціальне явище має свою досить тривалу історію виникнення та розвитку. На терені СРСР та УРСР в суспільстві існував такий вид побутового правопорушення як сімейний скандал, яке мало ті ж самі підґрунтя та ознаки. З точки зору суспільних відносин на поведінку суб'єкта правопорушення в побуті впливали наступні фактори:

1. Наявність конфліктів в трудових правовідносинах;
2. Відсутність моральних засад та інституцій суб'єкта правопорушення з близькими оточуючими особами, зокрема, кохання, дружба, повага, подружній та сімейний обов'язок, турбота;
3. Надмірна емоційність темпераменту, як складової характеру;
4. Підвищена амбіційність характеру та надмірність у стосунках подружжя та з родичами;
5. Надмірна неприязнь, а також низький або надмірно високий рівень благоустрою подружжя та сім'ї;
6. Неналежне матеріальне забезпечення подружжя;
7. Зловживання суб'єктом алкоголем, наркотичними, токсикологічними речовинами, ігроманія.

Як наслідок, вище зазначені фактори мали прояв у побуті, в сімейних скандалах у формі: лайки, взаємних стусанях та бійках, дрібного знищення майна, і вплив на дані події відбувався лише через застосування Кодексу про адміністративні правопорушення. Хоча, слід підкреслити, що це відбувалося в квартирі, в приватному будинку, що не є громадським місцем, і правовідносини носили приватний характер. Реагували на дані повідомлення лише дільничі інспектор міліції. (Наразі офіцер громади) реагування соціальних служб на дане явище не відбувалось.

Виходячи з теорії приватно-правових відносин, об'єктом дій або бездіяльності є особи, які знаходяться в близькому оточенні, а також їх конституційні права, свободи та інтереси.

На сучасному етапі розвитку суспільних відносин домашньому насильству приділяється загострена увага, підтвердженням чого є його деяке переформатування на суспільному, і законодавчому та науковому рівнях, з окресленим не тільки визначення, а й здійсненням обґрунтування, обумовлення першопричин, ознак, видів прояву форм, заходів попередження та шляхів протидії.

До ознак домашнього насильства відноситься:

1. Об'єктом домашнього насильства є особисті немайнові і майнові права та інтереси;
2. Підпадають під насильницькі дії члени подружжя, сім'ї та близькі родичі;
3. Постійна періодичність насильницьких дій;
4. Збереження міжособистісних взаємних відносин і взаємодії з жертвою насильства;
5. Розтягненість домашнього насильства у часі;
6. Наявність матеріальної та моральної залежності між суб'єктами;
7. Присутність латентності в даному суспільному явищі;
8. Відсутність або низький рівень відповідальності за здійснення правопорушення;
9. Поєднання кількох різновидів насильницьких дій;
10. Вчинення домашнього насильства під впливом алкогольних, наркотичних, токсикологічних речовин.

В контексті дослідження правової природи домашнього насильства, та визначення його сутності необхідно окреслити складові частини даного соціального явища, зокрема:

1. Наявність імпульсивного характеру обумовлює емоційну нестриманість, що проявляється ситуативно;
2. Прояв насильницьких дій є засобом досягнення їх мети, що в свою чергу слід віднести до самоцілі;
3. Невиконання майнових та особистих немайнових вимог змушує суб'єкта до протиправних дій;
4. Утвердження свого соціального та правового статусу шляхом протиправної поведінки в побуті;
5. Наявність соціальних перепон є однією з першопричин агресивних дій спрямованих на подолання побутових негараздів та деструкцією самооцінки суб'єкта;
6. Наявність постійного емоційного напруження є наслідком комплексу соціальних негативних чинників.

Здійснюючи наукове дослідження домашнього насильства, як соціального явища, слід провести аналогію з явищем, як сімейний скандал прояв якого відбувався на терені УРСР і СРСР та в дев'яностих роках в незалежній українській державі, при цьому його сутність та особливості були абсолютно схожими, зокрема:

1. Наявність латентності, що в свою чергу передбачає відсутність соціального розголосу та ведення статистичного обліку;
2. Прояв домашнього насильства та сімейного скандалу в діях психологічного та фізичного тиску;
3. Об'єктами насильства з точки зору приватного права були конституційні права, свободи та інтереси фізичних осіб;
4. Насильницькі дії або сімейні скандали здійснювались подружжям між собою, колишнім подружжям, родичами сімейних правовідносинах;
5. Сімейні скандали, як і дії насильницького характеру відбувались з певною періодичністю;
6. В проявах домашнього насильницького, як і в сімейне скандалах була відсутня релігійна складова;
7. Наявність або відсутність вищої освіти не впливало на прояв зазначеного соціального явища;
8. Прояв даних соціальних явищ відбувався в сім'ях, у яких спостерігались певна або повна матеріальна залежність, намагання збереження шлюбу за будь-яку ціну, наявність психічнохворої особи або особи, яка зловживає алкогольними, наркотичними, токсикологічними засобами та ігроманією.

З огляду на вище зазначені аспекти, слід окреслити шляхи попередження та протидії таким негативним проявам, з врахуванням еволюції розвитку даного соціального явища, набутого досвіду профілактики та протидії, здійснення заходів, що вже мають практичне втілення, а також використання зарубіжного досвіду протидії негативним проявам у відносинах в побуті.

Новітні аспекти щодо захисту від проявів домашнього насильства обумовлює комплексний підхід, тобто заходи нормативного та практичного характеру з точки зору практичного досвіду необхідно здійснити:

1. Інформаційне підгрунття даному явищу, тобто створити інформаційний обіг, здійснити вільний доступ до інформації.
2. Надати юридичну регламентацію даному соціальному явищу.

Якщо в адміністративному та кримінальному аспекті надано логічно вірна правова оцінка, то в аспекті приватно-правових відносин існує нормативно-правовий вакуум, який слід заповнити, щодо регламентації негативних проявів у побуті. Враховуючи досвід минулих часів

наріжним каменем щодо протидії сімейним скандалом або, на сьогодні, домашньому насильству є заходи профілактичного характеру, і в першу чергу збір інформації щодо неблагополучних сімей осіб, що ведуть анти-соціальний спосіб життя, раніше засуджених осіб та дітей, які стоять на проф обліку в органах внутрішніх справ і в органах соціального захисту, із якими фахівці проводять профілактичну попереджувальну роботу. По-друге, на практичному рівні слід концентрувати увагу на удосконаленні механізму розлучень та аспектів наслідування, що запобігатиме можливим першопричинам негативних дій у побуті. По-третє в сучасному суспільстві започатковано та діє програма допомоги жертвам домашнього насильства, яка передбачає надання фінансової допомоги, тимчасового житла, правової і психологічної підтримки. По-четверте, важливим механізмом захисту від домашнього насильства є освітня діяльність через заклади освіти та населення, що спрямована на попередження проявів насильства та виховання почуттів поваги, дружби, кохання, почуттів щодо поваги до конституційних прав і свобод, і принципу рівності в соціумі.

Загалом, ефективність дії механізму захисту від негативних домашніх проявів у побуті або сімейних скандалів залежить від комплексного застосування заходів та їх взаємодії. Крім того, постраждала особа може скористатися правом на здійснення обмежувального припису та визначити один або кілька заходів тимчасового обмеження прав правопорушника.[3]

ЛІТЕРАТУРА

1. Про запобігання і протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року №2229-VII Відомості Верховної Ради України. 2018. №5. Ст. 35
2. Загальна декларація прав людини. Прийнята і проголошена резолюцією 217 А(II) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Жмур Ю. М. Правове регулювання протидії насильству в сім'ї на національному рівні. Науковий вісник Харківського державного університету. №3, 2019. С.173-174.

Дата першого надходження рукопису до видання: 23.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 13.03.2026

Дата публікації: 17.04.2026